

Verslag van 'De Aftrap' van de Voedselkaravaan 24 januari 2018

Laat zien dat de transitie naar een duurzame, regionale voedselvoorziening een grote trend is die niet meer kan worden afgedaan als 'alternatief', 'niche' of 'folklore'. Breng de lopende voedselinitiatieven in kaart en maak regionale voedselketens zichtbaar en beleefbaar. Creëer ontmoetingsplaatsen waar boeren, burgers, onderzoekers en beleidsmakers elkaar kunnen vinden om bestaande voedselinitiatieven te versterken, nieuwe te ontplooiën en natuurlijk om sterke voedselverhalen met elkaar te delen. Mobiliseer de verontwaardiging en laat zien hoe het anders kan. Zet de lamp op succesverhalen, maar vertel ook over de voedseldrama's die zich in stad en land voltrekken. En leg verbindingen met de rijke regionale voedselcultuur en -geschiedenis in Nederland en Europa.

Zomaar een greep uit de ideeën waarmee de Voedselkaravaan dit jaar goed bevoorraad op pad kan om gesprekken over de voedseltransitie aan te gaan met burgers, boeren, onderzoekers en beleidsmakers. De Voedselkaravaan van proviand voorzien, dat was het doel van De Aftrap die woensdagmiddag 24 januari 2017 plaatsvond in de kas van De Moestuin in Utrecht. Een select gezelschap mensen uit het netwerk van Voedsel Anders was naar Utrecht afgereisd om naar sterke voedselverhalen te luisteren en natuurlijk om allerlei prikkelende gedachten, ideeën en plannen uit te wisselen; het proviand van de Voedselkaravaan.

Er werd aandachtig geluisterd naar het verhaal van Drees Peter van den Bosch.

Hanny van Geel, actief bij Voedsel Anders, La Via Campesina en Toekomstboeren, verwelkomde alle aanwezigen en Mirjam van De Moestuin introduceerde de locatie. De Moestuin is een evenementenlocatie, biologische tuinderij en winkel, zelfpluktuin, lunchcafé en werkplek waar mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt op een ontspannen manier werkervaring kunnen opdoen. Bekijk hier het introductiefilmpje van [De Moestuin](#). Drees Peter van den Bosch, oprichter van Willem&Drees, vertelde vervolgens een sterk verhaal over zijn pogingen om regionale afzetketens te bouwen rond duurzaam en lokaal geproduceerd voedsel. Een uitgebreid verslag van zijn verhaal kunt u [hier](#) lezen.

Om de aanwezigen, net als de Voedselkaravaan in beweging te brengen, stond er een opwarmronde op het programma. Hoe dat eraan toe ging, kun je [hier](#) zien. Janneke Bruil, kernteamlid van Voedsel Anders en oprichter van Cultivate! faciliteerde vervolgens een World Café sessie: het Voedselcafé. Meer informatie over deze werkvorm kun je vinden op: [theworldcafe](#). Tussen de

rondes van het Voedselcafé deelden drie mensen een prikkelende gedachte met het publiek. Cornelia Quist van het ICSF – een internationale organisatie die zich sterk maakt voor een duurzame kleinschalige visserij – stipte een bij velen onbekend thema aan: de rol van de kleinschalige, ambachtelijke vissers in de voedseltransitie. Namens het netwerk Natuurinclusieve landbouw en stichting Voedselbosbouw, daagde Fransjan de Waard het publiek hierna uit om een punt te zetten achter het begrip ‘consument’ om het vanaf nu te hebben over de ‘mondige burger’. En René de Bruin van Slow Food drukte de deelnemers op het hart om het woord ‘smaak’ niet te vergeten bij alle gedachten en gesprekken over de voedseltransitie.

‘Laten we een punt zetten achter het begrip “consument” om het vanaf nu te hebben over de “mondige burger”.’

Opwarmronde: in beweging komen en nieuwe gezichten leren kennen.

Voedselcafé: Voedselkaravaan kan *framing* voedseltransitie kantelen

Onder het genot van lokale hapjes van De Moestuin bogen de aanwezigen zich eerst over de vragen: “Welke ‘sterke’ verhalen en verbindingen zou de Voedselkaravaan moeten opleveren om de voedseltransitie effectief te kunnen versnellen?” en “Wat kan de Voedselkaravaan toevoegen aan de lopende initiatieven en processen rond de voedseltransitie in Nederland?”.

‘Verander de beeldvorming rond de voedseltransitie’ was een belangrijk antwoord op deze vragen. ‘Laat vooral zien dat dit een grote trend is die niet meer weggezet kan worden als *alternatief, niche of folklore*.’ De Voedselkaravaan kan dit gekantelde *frame* kracht bijzetten door lopende voedselinitiatieven in kaart te brengen en door verbindingen te leggen met de regionale voedselcultuur en -geschiedenis in Nederland en Europa. Mooie kaarten en sterke infographics kunnen op een heel praktische manier behulpzaam zijn, niet alleen om overzicht te krijgen van het brede en snelgroeiende palet aan voedselinitiatieven in Nederland, maar ook om

verbindingen te leggen tussen de voedselinitiatieven in een regio. ‘Maak daarbij de verbindende voedselketens in de regio zichtbaar, evenals gedeelde belangen als gezondheid, natuur, cultuur, smaak en het landschap in de streek. En breng de afzetpotentie in kaart, onder andere bij bedrijfs- en instellingsrestaurants, zodat ook grotere spelers zoals gemeenten, provincies, MKB-bedrijven en onderwijs- en zorginstellingen kunnen aanhaken.’ Bij het ontwikkelen van voedselkaarten kan worden voortgebouwd op inspirerende voorbeelden van de milieufederaties, RUAF en de makers van de film *Wij oogsten hier geluk*.

‘We kunnen de voedseltransitie framen als een beweging gericht op de wederopbouw van de natuur en regionale cultuur van Europa.’

crisis en recente geschiedenis van Europa. Het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid is tot dusver steeds een belangrijke pijler geweest onder de internationale samenwerking in de Europese Unie. Dat beleid heeft niet alleen veel bijgedragen aan de Europese eenwording, maar ook aan de achteruitgang van de natuur en regionale cultuur in Europa. Tegen deze achtergrond en in het licht van de huidige crisis in de EU zouden we de voedseltransitie daarom goed kunnen *framen* als een beweging gericht op de wederopbouw van de natuur en regionale cultuur in Europa. Zo’n frame past bovendien goed bij het streven naar agroecologie en voedselsoevereiniteit op regionaal en Europees niveau.

Een veel gehoord antwoord was ook: ‘Laat zien dat ’t werkt zonder te zeggen: het moet zus of zo. Zet de lamp op succesverhalen zoals de Buurderij en de diverse voedselcoöperaties die directe verbindingen tussen lokale boeren en consumenten faciliteren’. De *ecotuindagen* van Velt werden genoemd als een geslaagd praktijkvoorbeeld van het ontsluiten van succesverhalen voor een groot publiek. Anderen opperden om nog een extra stap te zetten door voedsel dichtbij huis beleefbaar te maken via ontmoetingen en proeverijen in moestuinen, daktuinen, eetbare parken, enzovoorts.

Met proeverijen rond vegaburgers kan bijvoorbeeld het sterke verhaal van de vegetarische slager over het voetlicht worden gebracht. Met het oog op de vorm werden voedselfilms genoemd als een ‘bron van inspiratie om door te gaan’ en een ‘goede manier om complexe thema’s uit te leggen’. Anderen voegden daar aan toe dat het vertellen van persoonlijke verhalen van boeren en vissers werkt: ‘Vertel de verhalen over het harde werken, de opvolgingsproblemen, de dagelijkse worsteling, de perspectieven van jonge generaties, de reis die mensen afleggen, hun visie, enzovoorts.’

De Voedselkaravaan kan culturele verbindingen leggen door in steden en streken op zoek te gaan naar verborgen en vergeten recepten en oude rassen. Dat kan ook op vernieuwende wijze, bijvoorbeeld door lokale recepten te bedenken voor het bereiden van invasieve exoten als de Amerikaanse rivierkreeft, onder het motto: *‘If you can’t beat them, eat them!’*. Een sterk cultureel verhaal kan worden opgebouwd door de voedseltransitie te koppelen aan de huidige

Verontwaardiging kanaliseren in een ander voedselverhaal

Bij alle aandacht voor positieve voorbeelden, moeten we met de Voedselkaravaan niet vergeten om af en toe lucht te geven aan onze verontwaardiging. Over de voortdurende externalisering van maatschappelijke kosten door de industriële landbouw bijvoorbeeld. Of over het machtsmisbruik door multinationals in de voedselketen. Sandra van Kampen verwees in dit verband naar smaakprofessor en hotelier, Peter Klosse die het afgelopen jaar een spannende roman publiceerde over de gevaarlijke machtsspelletjes achter de schermen van de toprestaurants en de voedingsindustrie. Er is ook veel verontwaardiging over de grootschalige stikstofproblematiek. De omvangrijke stikstofemissies uit met name de intensieve veehouderij veroorzaken onder meer verzuring en vermeting waardoor actieve stikstof in het milieu tegenwoordig fungeert als een soort sluipmoordenaar van de biodiversiteit. We moeten dus ook de 'verontwaardiging mobiliseren' en bij de landelijke politiek, provincies en gemeentes duidelijk maken dat ons huidige voedselsysteem over zijn houdbaarheidsdatum heen is.

Maar verontwaardiging mobiliseren alleen is niet genoeg; we moeten deze ook kanaliseren door het 'andere voedselverhaal in een nieuwe taal (!) politiek te maken', met name door bottom-up concrete, innovatieve oplossingen aan te dragen voor complexe voedselvraagstukken. In dit verband werd een paar keer gewezen op het belang van vernieuwende (financierings)vormen van grondbezit en grondgebruik zoals die momenteel worden bestudeerd door onder meer het kadaster en zoals die in praktijk worden gebracht door onder meer de CSA's, de voedselcoöperaties en de Herenboeren. Met het oog op het politiseren van het andere voedselverhaal wezen verschillende deelnemers ook op de meerwaarde van regionale voedselraden, die worden opgezet naar het voorbeeld van de Voedselraden of Food Policy Councils waarbij vertegenwoordigers van lokale overheden, burgers, bedrijven en kennisinstellingen zich gezamenlijk buigen over de uitdaging van een duurzame, regionaal georiënteerde voedselvoorziening. Initiatieven rond de oprichting van voedselraden kunnen op landelijk niveau worden ondersteund met een evenknie van het Energie-akkoord: het Voedselakkoord! Het zijn oplossingen waarmee de Voedselkaravaan kan laten zien dat er effectieve 'bypasses' mogelijk zijn langs de multinationale machtsbastions in de voedselketen.

Initiatieven rond de oprichting van voedselraden kunnen op landelijk niveau worden ondersteund met een evenknie van het Energie-akkoord: het Voedselakkoord!

Om gemeentes actief bij de voedseltransitie te betrekken is het belangrijk om de link te leggen met de thema's gezondheid en zorg, want dat zijn thema's die op gemeentelijk niveau veel aandacht krijgen. Terecht, zo stelden anderen, want gezondheid en zorg staan 'dicht bij de mens'. Maar de belangrijkste manier om alle spelers rond de tafel van de voedseltransitie te krijgen is gewoonweg een platform bieden voor ontmoeting. De Voedselkaravaan kan een grote toegevoegde waarde bieden door regionale initiatiefnemers, belanghebbende

partijen en het brede publiek samen te brengen op en rond pleisterplaatsen in de regio. 'Zelfs de initiatiefnemers weten vaak niet wat er op voedselgebied allemaal speelt in hun eigen regio.' Fysieke ontmoetingen met spelers van binnen en buiten de eigen regio kunnen daarom krachtige impulsen geven aan bestaande en

nieuwe initiatieven in beleid, praktijk en onderzoek rond de voedseltransitie. Door de interregionale en thematische aanpak kan de Voedselkaravaan bovendien 'een beetje lijn brengen' in het woud aan voedselinitiatieven dat Nederland inmiddels rijk is.

Aanknopingspunten voor de Voedselkaravaan

Op de laatste vraag van het Voedselcafé – *Wat ga jij vanuit jouw regio/functie concreet bijdragen aan de Karavaan?* – kwamen veelzijdige antwoorden. De gesprekstafels waren deze ronde regionaal georiënteerd. In de regio **Oost-Brabant / Noord-Limburg** gaat veel aandacht uit naar de verbinding tussen stad en platteland, de problematiek van de intensieve veehouderij en de overbrugging van de kloof tussen de gangbare en (agro-)ecologische landbouw mede met behulp van een eerlijk, gemeenschappelijk landbouw- en handelsbeleid van de EU. Interessante voedselinitiatieven om bij aan te haken zijn in deze regio: het Eibernest, *Stop de Stank* in Deurne, Herenboeren, diverse voedselbosinitiatieven, stadslandbouw in Venlo, coöperatie Kempengoed en de Brabantse *We-Are-Food*-beweging die onder meer fietstochten organiseert langs inspirerende voedsellocaties.

In de regio **Nijmegen** ligt er al een globale opzet voor een pleisterplateauevenement in het kader van *Nijmegen: Green Capital of Europe*. Bij de afronding van de zogenoemde 'challenges' op het gebied van voedsel willen de initiatiefnemers van de Nijmeegse pleisterplaats de bindingen tussen en met lokale groepen versterken. Daarnaast willen ze het thema Voedsel uit de regio (o.a. uit diverse voedselbossen) nadrukkelijk koppelen aan de in Gelderland veel besproken thema's zorg en gezondheid. Stichting Otherwise wil graag meedoen en Jan Jonker, hoogleraar Duurzaam Ondernemen aan de Universiteit van Nijmegen kan wellicht een bijdrage leveren.

In het Zuiderpark in **Den Haag** bevindt zich 'een voedselpark in opbouw'. De Ark van de Smaak, de foodtruck van Slow Food Nederland (SFN) zal zich daar manifesteren. De Voedselkaravaan past goed in deze context. Daarom wil SFN graag helpen om één of twee activiteiten te organiseren als de Karavaan in Den Haag komt pleisteren. In de transitiecinema in het Haagse nutshuis kunnen films over de voedseltransitie worden vertoond, bijvoorbeeld als inleiding voor een prikkelend debat. SFN heeft goede contacten met de EU-vertegenwoordiging

op de Korte Voorhout. Dat zou een mooie locatie kunnen zijn voor de afsluiting van de Voedselkaravaan met een *Kerstdiner Pensant*. Hooggeplaatste vertegenwoordigers van overheden en belangenorganisaties zouden hiervoor kunnen worden uitgenodigd, mede om te komen luisteren naar en te reflecteren op de sterkste voedselverhalen die de Karavaan heeft opgehaald.

In **Friesland** zijn en worden vele voedselinitiatieven ontplooid, vooral op het raakvlak tussen landbouw en natuur. Er zijn ook diverse ambachtelijke vissers die zich sterk maken voor duurzame visserij in de Friese binnenmeren en op de Waddenzee. De Voedselkaravaan kan een waardevolle bijdrage leveren door de verschil-

lende netwerken en koplopers bij elkaar te brengen. Genoemd zijn de netwerken van de Noord-Friese Wouden, het Voedselkollektief Sneek, De Streekboer, het Slow Food Youth Network, het Netviswerk van de binnenvissers en Circulair Friesland. Gelet op de vele activiteiten die dit jaar worden georganiseerd in het kader van Leeuwarden-Fryslân Culturele Hoofdstad lijkt het slim om hierbij aan te haken met een pleisterplaatsevenement in het kader van de Voedselkaravaan.

Ook aan de tafel rond de **metropoolregio Amsterdam** was het vooral de vraag wat de Voedselkaravaan kan toevoegen aan de vele lopende initiatieven en evenementen op voedselgebied. Wellicht kan de Karavaan vooral iets toevoegen door de schijnwerpers te zetten op (de verbinding met) voedselinitiatieven in de periferie van de metropoolregio. In Zaanstad is een project gestart rond stadstuinbouw door een participatiebedrijf. De stadsboerderij De Kemphaan verricht in Almere al jaren veel waardevol pionierswerk op het gebied van de stadslandbouw.

Aan de landelijke gesprekstafel werd voorgesteld om ook een pleisterplaatsevenement te organiseren op en rond landgoed Roggebotstaete in **Dronten**. In Flevoland worden immers diverse voedselinitiatieven ontplooid die zeer de moeite waard zijn, waaronder De Zonnehoeve bij Zeewolde en de ontwikkeling van Eemvallei Zuid bij Almere waar dit jaar een start wordt gemaakt met de aanleg van het grootste voedselbos van Europa. Ook **Barneveld** zou een geschikte pleisterplaats voor de Voedselkaravaan kunnen zijn, bijvoorbeeld met een festival om de zogenoemde 'Waardegesprekken' af te ronden. Het kadaster, Via Campesina en de film Bodemboeren zouden in dit licht waardevolle bijdragen kunnen leveren aan verdieping van de dialoog over heikele kwesties als grondbezit versus grondgebruik en de achteruitgang van de bodemvruchtbaarheid.

De clowns van Clowns Perspectief reflecteerden aan het eind van de middag op de gevoerde gesprekken over de voedseltransitie. Ook zij hadden sterk het gevoel dat de transitie 'onze kant' op komt. Tijdens de afsluitende borrel werd er nog druk doorgepraat en werden de nodige contactgegevens uitgewisseld. Het was al met al een geslaagde middag die veel proviand heeft opgeleverd voor de Voedselkaravaan!